

EN ØKONOMISK DISPUTATS¹⁾

AF ERIK LINDAHL og AXEL NIELSEN.

I.

I det inledande kapitlet av sin doktorsavhandling karakteriserar lektor Gelting träffande finansvetenskapen som »læren om finanspolitikens økonomiske, politiske og øvrige sociale aarsager og virkninger« (s. 20). Finansvetenskapen har altså två uppgifter: att förklara den offentliga hushållningen som ett resultat av vissa *orsaker* samt att klargöra *verkningarna* av denna hushållning. I förra fallet analyseras »finansprocessen«, som är G:s beteckning för den offentliga hushållningen, med utgångspunkt från de bakomliggande ekonomiska och politiska motiven jämte den politiska maktfördelningen. Hit hör t. ex. läran om skatteprinciperna, vilka ge uttryck för vissa politiska målsättningar. I det senare fallet utgår man från de finanspolitiska åtgärderna såsom givna och undersöker deras konsekvenser för den ekonomiska utvecklingen i olika hänseenden. Denna del av finansteorien är särskilt viktig, då den, som G. med rätta framhåller, kan tjäna politikerna till vägledning vid valet mellan olika finanspolitiska alternativ. Den är också lättare tillgänglig för analys enligt vanliga ekonomiska metoder och kan utan svårighet inpassas i det traditionella ekonomiska lärosystemet.

Gelting har valt ämnet för sin avhandling inom finansteoriens senare del. Den uppgift han ställt sig är, som han anspråkslöst uttrycker det (s. 20), att ge »et bidrag til vor viden om virkningerne af statens finanspolitik paa samlet indkomst og beskæftigelse«. Tonvikten ligger härvid på »samlet«: det är den offentliga hushållningens inverkan på den totala köpkraftsbalansen, alltså vad G. i det centrala tredje kapitlet kallar »finansprocessens cirkulationsvirkninger« (i motsats till dess »diskriminerende virkninger«), som är det egentliga föremålet för hans avhandling. Författaren borde kanske något tydligare ha klargjort både för sig själv och läsaren, att denna principiella begränsning av ämnet gäller ej endast framställningen i kapitel 3 utan hela boken. Finansprocessens diskriminerande verkningar — alltså dess inflytande på den ekonomiska fördelningen, på produktionens inriktning och

¹⁾ I det følgende gengives hovedpunkterne i de to officielle opponenter's indlæg ved det mundtlige forsvar på Københavns Universitet den 15. april 1948 af dr. polit. Jørgen Geltings disputats: »Finansprocessen i det økonomiske kredsløb«. (Forlaget for videnskabelig litteratur, København 1948. 304 sider. Pris 12.00 kr.).

EN ØKONOMISK DISPUTATS¹⁾

AF ERIK LINDAHL og AXEL NIELSEN.

I.

I det inledande kapitlet av sin doktorsavhandling karakteriserar lektor Gelting träffande finansvetenskapen som »læren om finanspolitikens økonomiske, politiske og øvrige sociale aarsager og virkninger« (s. 20). Finansvetenskapen har altså två uppgifter: att förklara den offentliga hushållningen som ett resultat av vissa *orsaker* samt att klargöra *verkningarna* av denna hushållning. I förra fallet analyseras »finansprocessen«, som är G:s beteckning för den offentliga hushållningen, med utgångspunkt från de bakomliggande ekonomiska och politiska motiven jämte den politiska maktfördelningen. Hit hör t. ex. läran om skatteprinciperna, vilka ge uttryck för vissa politiska målsättningar. I det senare fallet utgår man från de finanspolitiska åtgärderna såsom givna och undersöker deras konsekvenser för den ekonomiska utvecklingen i olika hänseenden. Denna del av finansteorien är särskilt viktig, då den, som G. med rätta framhåller, kan tjäna politikerna till vägledning vid valet mellan olika finanspolitiska alternativ. Den är också lättare tillgänglig för analys enligt vanliga ekonomiska metoder och kan utan svårighet inpassas i det traditionella ekonomiska lärosystemet.

Gelting har valt ämnet för sin avhandling inom finansteoriens senare del. Den uppgift han ställt sig är, som han anspråkslöst uttrycker det (s. 20), att ge »et bidrag til vor viden om virkningerne af statens finanspolitik paa samlet indkomst og beskæftigelse«. Tonvikten ligger härvid på »samlet«: det är den offentliga hushållningens inverkan på den totala köpkraftsbalansen, alltså vad G. i det centrala tredje kapitlet kallar »finansprocessens cirkulationsvirkninger« (i motsats till dess »diskriminerende virkninger«), som är det egentliga föremålet för hans avhandling. Författaren borde kanske något tydligare ha klargjort både för sig själv och läsaren, att denna principiella begränsning av ämnet gäller ej endast framställningen i kapitel 3 utan hela boken. Finansprocessens diskriminerande verkningar — alltså dess inflytande på den ekonomiska fördelningen, på produktionens inriktning och

¹⁾ I det følgende gengives hovedpunkterne i de to officielle opponenter's indlæg ved det mundtlige forsvar på Københavns Universitet den 15. april 1948 af dr. polit. Jørgen Geltings disputats: »Finansprocessen i det økonomiske kredsløb«. (Forlaget for videnskabelig litteratur, København 1948. 304 sider. Pris 12.00 kr.).

konsumtionens sammansättning etc. — beröras visserligen här och där, men även då är det egentligen blott sammanhanget med cirkulationsverknin-
garna som intresserar författaren.

Ser man Geltings avhandling från denna synpunkt, kan man karakterisera den som ett *bidrag till budgetbalanseringens teori*. Författaren behandlar ej hela budgetproblemet; dess tekniska aspekter falla helt utanför ramen för hans arbete. Han vill endast belysa de ekonomiska sammanhang som måste beaktas vid budgetens balansering. Hans avhandling täcker därför ett mindre fält än de två stora monografier i finansteori, som tidigare publicerats på skandinaviskt språk: Myrdals av år 1934 och Philips av år 1942. Han kan ej heller sägas ge en fullt systematisk framställning av det begränsade ämne han behandlar. Hans arbete är, som han själv framhåller, endast ett »bidrag». Men den är ett viktigt bidrag, som på flera punkter för finansteorien framåt.

Innan jag övergår till att ge några kommentarer till vad jag anser vara Geltings positiva insatser, vill jag förutskicka den allmänna anmärkningen mot hans avhandling, att dess värde som vetenskaplig prestation skulle avsevärt ökas, om författaren haft tid och tålamod att underkasta sitt manuskrift en grundlig omarbetning före tryckläggningen. Denna revision skulle ha avsett *dels* att ge arbetet en mera logiskt stringent (och gärna även en för läsaren mera tilltalande) utformning, *dels* att föra framställningen fullt up to date genom beaktande av den senaste litteraturen på området.

I sitt nuvarande skick är arbetet mera svårtillgängligt än vad som be-
tingas av Geltings intelligensaristokratiska attityd, enligt vilken banalitet är en större synd än obegriplighet. Mycket skulle vunnits med avseende på både vetenskaplig halt och begriplighet, om författaren resolut grupperat om sitt rika stoff efter strängt systematiska grunder. Om man vill skriva en bok om de teoretiska grundvalarna för budgetbalanseringen eller, vilket är i sak detsamma, om den offentliga hushållningens betydelse för den samhälls-
ekonomiska balansen, borde man enligt min mening börja med (I) att klargöra problemställningen och i samband därmed eventuellt ge en doktrin-
historisk tillbakablick. Detta kapitel, som skulle ersatt G:s kap. 1 och 2, vilka i stället kunde lagts som exkurser, skulle i första hand ge läsaren den allmänna orientering i frågan, som han nu mycket saknar. För den doktrin-
historiska översikten hade författaren däremot — efter vederbörlig komplettering — kunnat använda vad som nu finns infört i avsnitt 8. 1. Därefter skulle följa (II) en allmän teoretisk framställning av finansprocessens ställning i ett ekonomiskt jämviktssystem. Detta grundläggande kapitel skulle innehålla de inledande avsnitten av kap. 3, 4 och 5 av Geltings bok, om-
arbetade till en enhetlig framställning. Nästa uppgift skulle bli (III) att införa mer speciella och realistiska förutsättningar vid problemets behand-
ling, med särskilt beaktande av finanspolitiska och andra åtgärders in-

verkan på a) produktion och investering, b) konsumtion och sparande, c) utrikeshandel och kapitalrörelser. Till detta kapitel kunde förts återstoden av G:s kap. 4 och 5 samt kap. 6 och 7. I ett slutkapitel (IV) skulle sedan slutsatserna av den föregående undersökningen för stabiliseringspolitiken och budgetbalanseringen dragas. Som inledning till detta kapitel, som i huvudsak skulle motsvara G:s kap. 8 och delar av kap. 9, kunde ha använts den i avsnitt 3. 7 givna framställningen om den »automatiska finansreaktionen«, varmed G. avser det allmännas reaktion inför yttre förändringar, om skattesatserna och normerna för de offentliga utbetalningarna hållas konstanta. Som exkurser kunde sedan ha medtagits, förutom de förut omnämnda kap. 1 och 2, de avsnitt av kap. 3, i vilka G. med utgångspunkt från statistik från 1930-talet söker beräkna numeriska värden för vissa av honom använda koefficienter (för investering, sparande och import); det kan ifrågasättas, om ej även vissa andra i texten här och där insprängda tämligen fristående statistiska och matematiska partier kunde avskilts som exkurser. — Härmed har jag blott velat antyda ett möjligt alternativ bland många till Geltings egen systematik, vars brister äro särskilt påfallande i det viktiga men heterogena kap. 3.

Även i andra hänseenden kunde författaren — utan att därmed behöva riskera att ge sitt arbete en prägel av banalitet — mera ha vinnlagt sig om att tillgodose de formella krav som brukas ställas på en akademisk avhandling. Sålunda kunde problemställningen i en del fall ha klargjorts bättre och förutsättningarna för resonemangen ha redovisats mera omsorgsfullt*).

*) Hur författaren ibland roar sig med att förbrylla läsaren kan lämpligen exemplifieras med resonemanget på bokens sista sida. I stället för att här ge en sammanfattning av undersökningens huvudresultat serverar G. ett nytt teorem rörande en viktig men förut icke behandlad specialfråga. Han söker nämligen visa, att en successiv amortering av statsskulden under vissa förutsättningar medför samma reduktion av skatteunderlaget som om skulden betalats på en gång genom en engångsskatt. I förra fallet ökas visserligen realkapitalet inom samhället och därmed även (tillfogar läsaren) den totala realinkomsten, om ovriga produktionsfaktorer antagas vara oförändrade. »Men som følge af større kapitalmængde er renten nu lavere. Bortset fra naturgivne ressourcer og regner med substitutionselasticitet een kapital-arbejde, formindskes skatteunderlaget — de private indkomster — med ganske samme beløb som vid engangsskat». G. påstår alltså här, att den totala (nominella) inkomsten ej påverkas av kapitalökningen, därför att substitutionselasticiteten mellan kapital och arbete är = 1. Ingen läsare kan förstå detta, därför att det gjorda elasticitetsantagandet, som endast hänför sig till totalinkomstens (oförändrade) relativa fördelning mellan kapital och arbete, i och för sig är alldeles irrelevant för den här aktuella frågan om totalinkomstens storlek i pengar räknat. Vad menar då G.? Man finner gåtans lösning i föregående paragraf, där G. gör det i och för sig godtyckliga antagandet, att lönenivån är konstant. Endast om man förutsätter, att G. bibehåller detta antagande i den senare paragrafen, trots att han ej anger detta och trots att han där behandlar ett annat problem, förstår man meningen i hans resonemang. Ty om dessa två antaganden (om elasticiteten och lönenivån) jämte ett tredje (ej heller nämnt) antagande om arbetskraftens konstans kombineras, blir resultatet givetvis oförändrad total nominell inkomst, vilket i detta fall innebär, att prisnivån faller i samma mån som produktmängden till följd av kapitalackumuleringen stiger. Om G. vid en genomarbetning av sin framställning hade blivit varse, att hans bevisföring i föreliggande fall reduceras till den banala satsen, att nominalinkomsten blir oförändrad vid stegrad realinkomst, om prisnivån faller i erforderlig grad (vilket antagande här för övrigt framstår som alldeles omotiverat), skulle han förmodligen uteslutit detta parti ur avhandlingen och därigenom besparat en ambitiös läsare ofruktbar möda.

varjämte läsaren ofta hade varit tacksam för en sammanfattning av resultaten och en värdering av deras praktiska betydelse. En redogörelse för det använda statistiska materialet och de tillämpade beräkningsmetoderna — som möjliggjort kontroll från läsarens sida — hade även varit önskvärd, liksom utformningen av de statistiska diagrammen med enheter och axlar. Slutligen borde litteraturhänvisningarna i stort sett ha gjorts både mera fylliga och mera explicita; sålunda saknar man ofta sidhänvisningar.

Geltings avhandling förelåg färdig vid början av år 1946 (se förordet). Den har alltså i huvudsak utarbetats under krigsåren, då de vetenskapliga impulserna utifrån ej voro så betydande. Doktrinhistoriskt torde den därför kunna lokaliseras till den post-Keyneska perioden under slutet af 1930-talet, då uttolkningen och tillämpningen av den store mästarens lära tilldrog sig större intresse än den kritiska värderingen. Om Gelting under år 1946 gripit sig an med en grundlig omarbetning av sin avhandling, tror jag, att han skulle tagit något intryck av den diskussion som förts om Keynes-skolans metodik, och att han skulle känt sig föranlåten att vid en motivering av sitt eget ståndpunkttagande något dämpa den frejdighet, som karakteriserar avhandlingen i dess nuvarande skick. Han skulle vidare ha kunnat ge sin litteraturöversikt (i avsnitt 8.1), som nu väl mycket domineras av tyska författare, en erforderlig komplettering genom ett hänsyntagande till särskilt de amerikanska ekonomernas behandling av liknande problemställningar under senare år. Slutligen skulle han även ha kunnat draga nytta av den begreppsapparat, som successivt utformats i samband med de moderna nationalinkomst- och nationalbudgetberäkningarna. Även om hans egna termer och beteckningar vittna gott om författarens uppslagsrikedom, te de sig, med förlov sagt, litet amatörmässiga i jämförelse med den numera internationellt brukliga terminologien på området.

Efter dessa anmärkningar av mera formell art skall jag söka antyda några av Geltings grundtankar, såsom jag fattat dem. Hans grundläggande problemställning är följande: Hur skall den offentliga hushållningen explicit kunna infogas i ett jämviktssystem av den Keyneska typen? Då Keynes och hans lärjungar i allmänhet bortsett från den offentliga sektorn vid uppbyggandet av sin jämviktsteori för »the total output«, har Gelting sett som sin uppgift att utfylla denna lucka i lärosystemet, en uppgift, som onekligen legat väl till för han konstruktiva begåvning.

Vid sin analys av ifrågavarande problemkomplex gör Gelting till en början (avd. 3.3) följande förenklade antaganden: att det är fråga om ett slutet samhälle, att räntefoten i detta samhälle är konstant (s. 46), att statens enda inkomst är en direkt inkomstskatt (T) och statens enda utgift är avlöning av tjänstemän (L), att sparandet (S) är en linjär funktion av den totala inkomsten (Y) minskad med skatt, alltså av $(Y-T)$, samt att

nettoinvesteringen (N) är en linjär funktion av konsumtionen, d. v. s. av inkomsten minus skatter och sparande (Y—T—S); eftersom S är en linjär funktion av (Y—T), kan emellertid också N uppfattas som en linjär funktion av (Y—T). Som grundläggande jämviktsvillkor för ett dylikt samhälle uppställs ekvationen

$$S + T = N + L,$$

d. v. s. att sparandet plus skatter skall vara lika med summan av investeringen och statens löpande utgifter. Om L överflyttas till ekvationens vänstra sida, utsäger denna ekvation, att det privata sparandet (S) plus det offentliga sparandet (T—L) är lika med nettoinvesteringen (N). Med tillhjälp av en sinnrikt konstruerad figur (s. 45) visar författaren, hur jämviktsläget förskjutes vid ändringar av T och L: ökas L mer än T, stiger nationalinkomsten mer än L, ökas åter L och T med samma belopp, stiger nationalinkomsten med just detta belopp (s. 48)¹⁾.

Den sista slutsatsen är av mycket stort intresse. Den innebär nämligen, att en ökning av de löpande statsutgifterna även *inom ramen för en balanserad budget* har en expansiv effekt på folkhushållet i dess helhet. Om full sysselsättning är rådande och man sålunda önskar undvika den expansiva effekten, som då skulle bli av inflatorisk karaktär, bör man därför öka skatterna mer än utgifterna. En utgiftsstegring bör alltså normalt föranleda en överbalansering av budgeten.

Gelting hänvisar i detta sammanhang till en av honom år 1941 publicerad uppsats, i vilken samma grundtanke utvecklats²⁾. Däremot har han

1) Geltings antaganden kunna uttryckas genom följande ekvationer:

$$\begin{aligned} S &= s(Y - T) \\ N &= n(Y - T) \\ S + T &= N + L. \end{aligned}$$

Om värdena för S och N insattas i den sista ekvationen erhålles:

$$Y = \frac{L - T}{s - n} + T$$

Om L ökas med samma belopp som T, blir bråket oförändrat, varför även Y ökas med samma belopp. Om S och N i stället betraktas som funktioner av Y, blir resultatet annorlunda. Ekvationen för Y reduceras då till

$$Y = \frac{L - T}{s - n}$$

En ökning av L och T med samma belopp kommer alltså i detta fall ej att påverka Y.

2) »Nogle Bemærkninger om Finansieringen af offentlig Virksomhed», Nationaløkonomisk Tidsskrift 1941, s. 293 ff. Jfr. s. 298—9: »Det skal da hævdes, at en skattefinansieret Udvidelse af offentlig Beskæftigelse — forsaavidt der er Ledighed — kan forventes i sig selv at øge Totalbeskæftigelsen med netop den offentlige Beskæftigelse, og at det derfor under fuld Beskæftigelse ikke er tilstrækkeligt til Frigørelse af Ressourcer fra den private Sektor i Skat at opkræve et Beløb lig den offentlige Udgift. I saadan Tilfælde — under fuld Beskæftigelse — vil det mest nærliggende være enten at opkræve et yderligere Skattebeløb, som ved sine primære og sekundære Virkninger nedbringer den private Beskæftigelse tilstrækkeligt, eller at begrænse den private Beskæftigelse ad kreditpolitisk Vej eller endelig at anvende en Kombination af begge Metoder.»

vid avhandlingens författande tydligen ej haft kännedom om den diskussion av samma fråga, som förekom i amerikanska tidskrifter åren 1944—1945¹⁾. Denna diskussion kan i stort sett sägas bestyrka Geltings slutsatser, och han kan därför med rätta hävda, att han med sin tidigare uppsats gjort en viktig insats i finansteorien, ehuru den tyvärr icke internationellt uppmärksammats.

Om jag själv får göra några anmärkningar rörande detta centrala parti av Geltings avhandling, skulle jag först vilja peka på en oklarhet i hans motivering för att likheten mellan $(S+T)$ och $(N+L)$ d. v. s. mellan sparande och investering, kan uppställas som ett jämviktsvillkor. Han skriver nämligen (s. 46): »Man *ved*, at $N+L=S+T$ ²⁾. Ligevægt fremkommer *derfor*, hvor $N+L_0$ -kurven skærer $S+T_0$ -kurven« (min kurs.). Så skriver man kanske fortfarande på vissa håll inom Keynes-skolan³⁾, men den som något följt med metoddiskussionen under det sista årtiondet uttrycker sig mera försiktigt. Genom denna diskussion har nämligen klarlagts, att begreppen sparande och investering kunna definieras *antingen* så, att likhet alltid föreligger mellan de för en viss period realiserade totalbeloppen i ett slutet samhälle, *eller* så, att de hänföra sig till benägenheten (»the propensity«) att spara eller investera för en viss period framåt, varvid de eventuellt kunna bestämmas som funktioner av den förväntade inkomsten och av andra storheter, men *att* dessa två bestämningar av begreppen *icke* äro identiska utan leda till olika resultat i ett samhälle, där framtiden icke är fullt förutsedd. Oförutsedda händelser kunna nämligen ha till följd, att en enskild individ eller ett företag under den period, som tages i betraktande, *ej hinna* anpassa sin konsumtion resp. investering så att dessa bringas i överensstämmelse med »the propensities« eller med planerna. I dylika fall uppfylles givetvis den definitionsmässiga ex post-likheten, men det uppnådda läget överensstämmer *icke* med skärningspunkten för sparande- och investeringskurvorna, konstruerade enligt angiven ex ante-metod. Vilken av dessa två punkter representerar då jämviktsläget? Möjligen den senare punkten, men ej den förra, då i så fall *alla* tänkbara lägen skulle betecknas som jämviktslägen, varvid termen skulle förlora sin mening. Men av den definitionsmässiga ex post-likheten följer ej — såsom Gelting enligt citatet ovan synes förmoda — att ex ante-likheten leder till jämvikt.

1) Se särskilt Henry C. Wallich, »Income-generating Effects of a balanced Budget«, i *Quarterly Journal of Economics*, vol. 59, 1944, och Trygve Haavelmo, »Multiplier Effects of a Balanced Budget«, i *Econometrica* 1945, samt därtill anslutande diskussion i följande årgång av *Econometrica*.

2) Denna likhet karakteriseras på kringliggande sidor som ett »enkelt« (s. 46) och »allmen-gyldigt sammenhæng« (s. 48).

3) Jfr. Lawrence R. Klein, *The Keynesian Revolution*, New York 1947, s. 110 ff., där ett ekonomiskt förlopp tänkes konstruerat som en serie av skärningspunkter mellan sparande- och investeringskurvor, betraktade som funktioner av den totala inkomsten. — Se även Erik Lundbergs recension av Kleins bok, i *Ekonomisk Tidskrift* 1948, s. 51.

Tvärtom har frågan, hur villkoren för jämvikt — begreppet tolkat antingen statistiskt eller dynamiskt — mera exakt skola formuleras, varit föremål för en livlig debatt, i vilken även danska ekonomer ha deltagit. Jag förstår, att Gelting ej känt sig tilltalad av Stockholmskolans konstruktioner, men det förvånar mig, att han ej ens observerat det problem, som denna skola en lång tid brottats med. Troligen har han liksom Keynes mestadels tänkt på statiska system, vid vilka avvikelserna mellan ex post- och ex ante-begreppen bli mindre påfallande.

Min andra anmärkning mot detta grundläggande parti av Geltings framställning går ut på att han mera utförligt borde ha diskuterat den praktiska betydelsen av de inskränkande förutsättningar, under vilka han behandlat problemet. Såsom redan visats i den matematiska noten ovan, gäller hans tes om den balanserade budgetens expansiva effekt icke, om sparandet (och investeringen) betraktas som en lineär funktion av *hela* inkomsten i stället för av inkomsten minus direkt skatt. I det föra fallet, då en skatteökning ej minskar de enskildas sparande utan denna helt går ut över deras konsumtion, medför en skattefinansierad utgiftsstegring ej någon ökning av nationalinkomsten. I nuvarande socialiseringstider är detta fall ej så orealistiskt som Gelting synes förmoda. Antag t. ex. att en genom avgifter finansierad sjukvård ersättes med fri sjukvård, vars kostnader skattefinansieras. I detta fall kompenseras för den enskildes del skatteökningen av minskade sjukvårdsutgifter. Och det kan mycket väl tänkas, att för samhället i dess helhet dessa poster taga ut varandra, så att övrig konsumtion jämte sparandet kan försiggå efter samma linjer som förut. Detta innebär, att sparandet kommer att utgöra en större kvotdel av inkomsten minus skatt än förut. Någon överbalansering av budgeten behöver då ej äga rum. Ty motivet för denna är ju att med ökat offentligt sparande ersätta den minskning av det enskilda sparandet, som skatteökningen i vissa fall ger upphov till.

När Gelting sedan inför de indirekta konsumtionsskatterna i sitt system, förutsätter han, att dessa icke påverka de enskildas sparande. Konsumenternas sparande och konsumtionsutgifter antagas nämligen vara funktioner av den nominella disponibla inkomsten, oberoende av dennas storlek räknat i reala enheter. En av indirekta skatter framkallad prishöjning medför sålunda ej någon ökning av konsumtionsutgifterna. En viktig konsekvens av detta antagande är, att en stegring av det allmännas utgifter, som finansieras med indirekta konsumtionsskatter, icke har någon expansiv effekt¹⁾ och

¹⁾ Bent Hansen påstår t. o. m., att effekten i ett dylikt fall skulle gå i *kontraktiv* riktning. (Se hans anmälan av Geltings arbete i *Ekonomisk Tidskrift* 1948, s. 121). Han förutsätter emellertid, att den lika stora ökningen av indirekta skatter och expenser uppkommer »som følge af en expansion i den økonomiske aktivitet». Efter vad jag kan se, är det då aktivitetsökningen, som ger upphov till ökad nominalinkomst och därmed också till den ökning av sparandet (bestämt som en funktion av den disponibla nominalinkomsten), som är orsak till

därför icke behöver åtföljas av en överbalansering av budgeten¹⁾. — Sedan kan man naturligtvis diskutera, om det ifrågavarande antagandet i och för sig är rimligt. Gelting medger, »at sætningen ikke kan være gyldig i extreme tilfælde« (s. 203). Det mest realistiska antagandet torde dock vara, att också indirekta skatter minska sparandet (och därmed motivera en viss överbalansering av budgeten), men att deras effekt i detta avseende är betydligt svagare än de direkta skatternas.

Vad sedan utgiftssidan angår, behandlar Gelting de viktiga transferutgifterna ganska knapphändigt, men det framgår dock av hans formler å s. 69, att en finansiering av dylika utgifter med direkta skatter ej har någon expansiv effekt. Även denna slutsats torde dock behöva modifieras vid tillämpning på verkliga förhållanden. Sparbenägenheten kan nämligen vara avsevärt mindre hos dem, vilka gynnas av de statliga utbetalningarna, än hos dem, vilkas disponibla inkomst reduceras genom de motsvarande skatterna. En dylik omfördelning av nationalinkomsten kan därför få expansiva verkningar, om ej budgeten överbalanseras eller andra motåtgärder vidtagas.

När systemet utvidgas till att omfatta även andra inkomst- och utgiftsposter än de ovan nämnda, blir bestämningen av begreppet »balanserad budget« ett särskilt problem. Geltings lösning av detta problem är mycket intressant: han inför begreppen »expenser« och »revenueer«, vilka definieras som sådana utbetalningar från resp. inbetalningar till statskassan, »som af private opfattes som forøgelse, formindskelse eller forbrug af inkomst« (s. 42), och uppställer likheten mellan expenser och revenueer som en betingelse för att budgetöverskott eller budgetunderskott ej skall föreligga. (Termen »balanserad budget« synes han undvika). Detta är givetvis en helt *annan* bestämning av begreppet än den som vunnit burskap inom budgetpraxis, enligt vilken budgeten är balanserad, när den ej medför någon förändring av statens (bokförda) nettoförmögenhet. Gelting har emellertid med sitt arbete visat — och detta torde få betraktas som en viktig insats från hans sida — att det av honom använda begreppet är ett värdefullt teoretiskt instrument som avsevärt underlättar den finansvetenskapliga analysen. I praktiken torde det dock ej vara lätt att exakt uppdelat budgetens inkomst- och utgiftsposter efter det av Gelting givna kriteriet. På inkomstsidan kan man visserligen bland skatterna utmönstra exempelvis arvsskatten, då denna av de enskilda i regel torde uppfattas som en förmögenhetsindragning, samt på utgiftssidan exempelvis av staten vid fastighetsköp erlagda likvider, vilka av säljarna torde uppföras på kapitalkonto. Men de blandade fallen äro

den kontraktiva effekten. Föreligger ej någon primär aktivitetsökning, uteblir också, under här gjorda antaganden, stegringen av nominalinkomsten och sparandet och därmed också nämnda kontraktiva effekt.

¹⁾ Läsaren kan visserligen finna detta vid ett studium av Geltings multiplikatorformler (se IV, 4, s. 52) men borde nog också i texten gjorts uppmärksam härpå. Författaren in-skränker sig nämligen där (s. 66) till ett allmänt konstaterande av att indirekta skatter verka mera kontraktivt än direkta skatter.

många och svårlösta. Jag tror därför ej, att Geltings begreppsbestämning kan ersätta den traditionellt budgettekniska, som är lättare att tillämpa, men att den vid sidan av denna senare har teoretiskt berättigande. Approximativt torde avvikelserna mellan de båda begreppen kunna bestämmas så, att den budgettekniska balansen medger lånefinansiering av offentliga kapitalinvesteringar, som innebära en ökning av det allmännas förmögenhetstillgångar, medan balans i Geltings mening förutsätter, att skattefinansieringen utvidgas till att omfatta jämväl huvudparten av dessa kapitalutgifter.

Jag har nu behandlat Geltings grundläggande problemställning men vill tillfoga några ord angående det sätt, varpå han inför kreditväsendet och utrikeshandeln i systemet. De faktorer som tillkomma äro räntefot och växelkurser samt utrikeshandelns och kapitalrörelsernas saldon. Investeringen blir då en funktion ej endast av nationalinkomsten utan även av räntefoten, vars höjd därjämte blir avgörande för kapitalrörelserna. Utrikeshandelns saldo blir däremot beroende, förutom av totalinkomstens storlek, av nivån för växelkurserna: saldot utvecklar sig i negativ riktning, när inkomsten stiger samt när växelkurserna sjunka. För jämvikt i systemet erfordras, dels att summan av exportöverskott, (privat) investering och expenser är lika med summan av (privat) sparande och revenues, dels att exportöverskottet är lika med kapitalexporten, d. v. s. kreditgivningen till utlandet. Det får tillräknas Gelting som en stor förtjänst, att han klargjort dessa sammanhang och i ett diagram givit en skiss av hur ett jämviktsläge under givna förutsättningar etableras. Han skulle dock ha kunnat öka framställningens värde genom att fullfölja den i kap. 3. givna algebraiska diskussionen till att omfatta detta större jämviktsproblem¹).

Gelting har i stället lagt ner mycket arbete på att beräkna numeriska värden på vissa koefficienter (för sparande, investering och import), som ingå i ett förenklat ekvationssystem i kap. 3 (s. 57). I detta system förekommer varken ränta eller växelkurser, varjämte exporten betraktas som en given faktor. Läsaren frågar sig, om de av honom på detta sätt kalkylerade värdena verkligen kunna användas för att ge författarens många multiplikatorformler en realistisk anknytning, särskilt som dessa formler uträknats med utgångspunkt från ett annat ekvationssystem (s. 49). Författarens vackra ambition att tillämpa sina begrepp och konstruktioner på verkligheten hade manifesterat sig på ett mera elegant sätt, om han först hade utarbetat ett så generellt formelsystem, att detta kunde tillämpas under verklighetstroga förutsättningar, och därefter sökt finna approximativa realistiska värden för däri ingående storheter.

De övriga partierna av Geltings avhandling äro visserligen ej av samma

¹) Om handlingsparametrarna revenues (R), expenser (E) och växelkurser (v) samt funktionsformerna för sparande, investering, kapitalexport och exportöverskott betraktas som

principiella betydelse som de grundläggande teoretiska konstruktioner jag ovan berört men innehålla mycket av intresse och torde i stort sett även vara mera lättillgängliga för läsaren. Över huvud äro tankeskärpa och uppslagsrikedom utmärkande för detta arbete, som visserligen ej blivit det finansteoretiska standardverk, som vi länge väntat på för den akademiska undervisningen, men som visar att dess författare är kompetent att prestera ett dylikt verk.

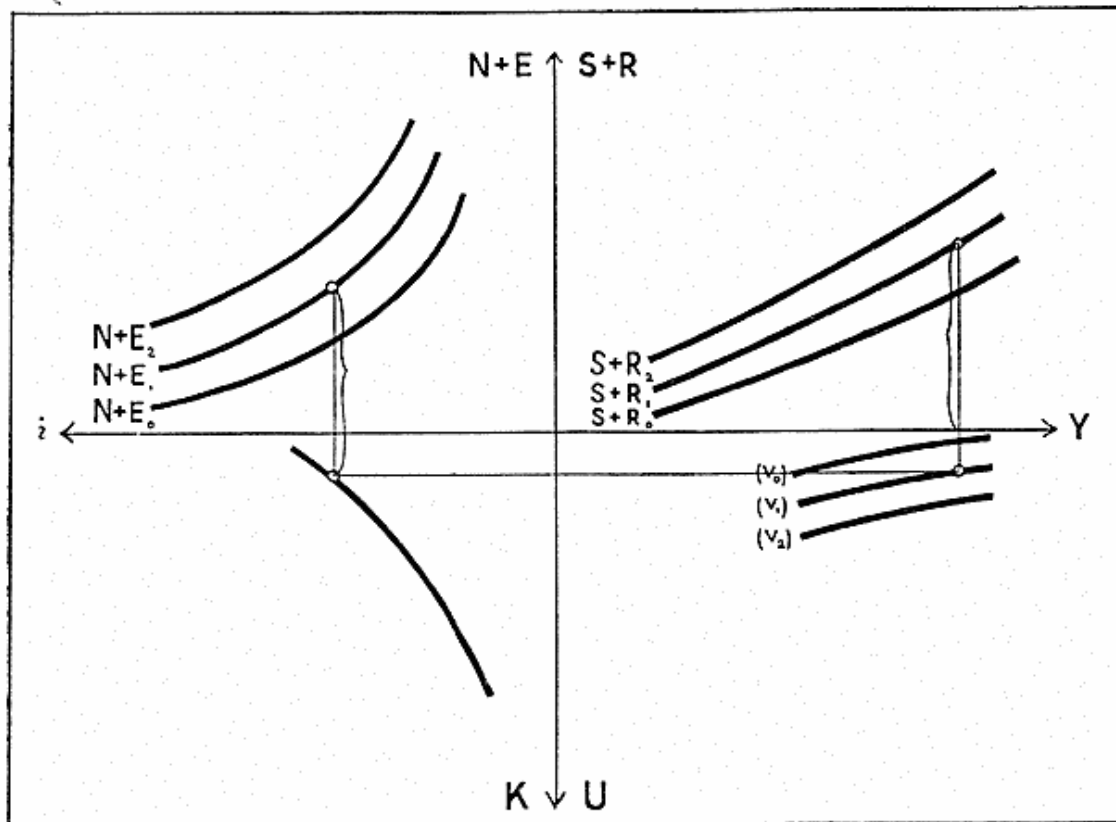
Erik Lindahl.

givna, bestämmas storheterna nationalinkomst (Y), sparande (S), investering (N), kapitalexport (K), exportöverskott (U) och räntefoten (i) av följande ekvationssystem:

$$\begin{aligned} S &= S(Y, R) \\ N &= N(i, Y) \\ K &= K(i) \\ U &= U(v, Y) \\ N + E + U &= S + R \\ K &= U \end{aligned}$$

Det sammanhang mellan dessa storheter, som Gelting under vissa förenklade förutsättningar (lineära funktioner) klargjort genom sin figur å s. 141, torde bättre kunna åskådliggöras genom ett fyrfältsdiagram av liknande slag som Palander använt i sin Keynes-tolkning (Ekonomisk tidskrift 1942, s. 239). I nedan införda diagram har investeringen för enkelhetens skull betraktats som beroende enbart av räntefoten. För varje handlingsparameter ha tre alternativa värden (0, 1, 2) illustrerats.

Om räntefoten (i) betraktas som institutionellt given, kan man i stället bestämma den växelkurs (v), som ger jämvikt.

II.

NATIONALØKONOMISKE Doktordisputater er sjældne og endnu mere Disputater vedr. finansvidenskabelige Emner. Da ydermere Finansvidenskaben har indtaget en meget tilbagetrukken Plads blandt Fagene ved det statsvidenskabelige Studium, er det glædeligt at se denne Bog fremkomme, saa meget mere, som det offentlige Økonomi i vore Dage er svulmet stærkt op og dermed indtager en større og større Plads indenfor Samfundets Økonomi som Helhed.

Ejendommeligt er det dog, at Forf. ikke nærmere definerer, hvad han forstaar ved »Finansprocessen«, der har givet Bogen Navn. Vi er i dansk Sprogbrug fortrolig med »Finansvidenskab«, »Finanspolitik« o. lign., men »Finansprocessen« er et Ord, Forf. indfører. Først S. 20 kommer Forf. ind herpaa, naar han siger, at Finansprocessen betragtes ikke blot som Aarsag til Virkninger, men selv ses som Virkninger af økonomiske og andre Aarsager. Kort efter hedder det, at efter den her skitserede Opfindelse af Finansvidenskaben er denne Læren om Finanspolitikens økonomiske, politiske og øvrige sociale Aarsager og Virkninger. Nogle Linier nede faar man at vide, at den foreliggende Bog skal give et Bidrag til vor Viden om Virkningerne af Statens Finanspolitik paa samlet Indkomst og Beskæftigelse.

Jeg skulde tro, at naar den Uklarhed er tilstede, skyldes det, at Forf. vil bort fra moralske Principer, hvis Virkeliggørelse man søger opnaaet i Finanspolitikken. Men kan man bedømme Virkninger, naar man ikke ved, hvilke Maal man ønsker realiseret? Forf. taler flere Steder om at holde Indkomststrømmen oppe, og jeg kan ikke se andet, end at Forf. forudsætter, at det i det offentlige Politik gælder om at holde Beskæftigelsen og den samlede Indkomst oppe. Forf. gaar ud fra, at dette Udgangspunkt maa være det rette fra et økonomisk Synspunkt, men maa man da ikke først bevise, at man herved opnaar det største Socialprodukt — for det er ingenlunde givet, at dette sker ved »fuld Arbejdsbeskæftigelse«. — Forf. bebrejder Bytteteorien, at den ikke tillader en socialpolitisk Beskatning, men indrømmer dog, at Teorien ikke udelukker en interventionistisk Finanspolitik, idet han bygger paa de Viti de Marco's Sondring mellem Individual- og Kollektivbehov, en Sondring, der efter min Mening er meget søgt og uklar. Forf. opstiller (S. 18) det Exempel, at den private Opsparing aftager hos Borgerne, samtidig med, at de gerne ser, at det offentlige ved Budgetoverskud opsparer. Den paagældende behøver ikke at være »inkonsistent«, fordi han anlægger forskellige Vurderinger som Privatperson og som Samfundsborger. Hele denne Sondring forekommer mig at være et Paafund, som de Viti de Marco har faaet fat i for at redde en gammel Teori.

S. 1 tager Forf. Afstand fra Gerloffs Udtalelse om, at Finansvidenskaben er en »normativ« Videnskab, idet han betegner dette som en *contradictio in adjecto*, medens han intet synes at have imod, at Gerloff samtidig kalder Finansvidenskaben en anvendt eller praktisk Videnskab. Jeg kan ikke se andet, end at Forf. mener, at der i »normativ« ligger, at Videnskaben skal naa bestemte Resultater, men det, der ligger i Ordet, er jo blot, at en »normativ« Videnskab som Resultat af sin Forskning opstiller Regler eller Normer for menneskelig Handlen paa Grundlag af Erfaring eller Viden i Almindelighed. Derigennem bliver en normativ Videnskab tillige en anvendt eller praktisk Videnskab i Modsætning til teoretiske Videnskaber, der blot tager Sigte paa Erkendelse som f. Ex. Logik.

Man vil af det her sagte forstaa, at Forf. ved at fordybe sig i Ordene som Finansproces, -videnskab og -politik samt Forholdet mellem Etik (Moral) og Økonomi kunde have skrevet Kap. 1 klarere og mere let tilgængeligt, end det nu foreligger. Samtidig vil jeg paapege, at de mange fremmede Ord som »inkonsistent«, »at gøre Skatternes Provenu flexibelt«, »konformere med liberale Normer«, »Extrader«, »Expenser«, »Revenuer« og flere, ej heller gør Bogen let tilgængelig for Læseren.

S. 42 giver Forf. en Forklaring paa, hvad der i det følgende skal forstaaes ved en Række Bogstaver som X = Extrader, E = Expenser o. s. v.; disse Bogstaver anvendes flittigt i det følgende, i Tekst, Figurer og Ligninger. Man faar derigennem Indtryk af en Exakthed i Begreber, som ikke er og ikke kan være tilstede, naar det drejer sig om Nationaløkonomi. Forf. indrømmer dette her og der; S. 43 siger han saaledes, at I og R, d. v. s. Intrader og Revenuer, ikke nøjagtig kan bestemmes, ligesom han ytrer Tvivl om, hvorvidt Arveafgift er Revenue. Paa flere andre Punkter bekræfter Forf., hvad der fornylig stod i en svensk Avis, at Nationaløkonomien bliver en vanskeligere og vanskeligere Videnskab, idet Økonomerne taler i en Jargon, der mere ligner kinesisk end svensk.

Kapitel 2: Om Senmerkantilismens Finansvidenskab bærer et Motto af Storm-Petersen: Kast aldrig det rene Vand ud, før det er snavset. I Forordet til Bogen fremhæver Forf., at det ikke blot er af dogmehistorisk Interesse, Kapitlet er kommet med, hvori der vel ligger, at han hos Senmerkantilisterne mener at kunne finde Støtte for sine Synspunkter, paa samme Maade som Keynes i Kapitel 23 af *General Theory* søger Hjælp hos Senmerkantilisterne. Jeg skal dog fremhæve, at det er adskillige andre Autorer, Forf. fremdrager, end Keynes, men ejendommeligt er det, at Tidens Opfattelse af Statspapirpenge og Banksedler ikke tages med. I Oktrojen for Kurantbanken af 1736 § 20 vilde Forf. have kunnet finde en Udtalelse, der ganske falder sammen med hans eget Synspunkt, at Renten bestemmes af Pengemængden, idet det hedder, at Renten i Banken fastsættes til de lovlige 5 pCt., men Kongen forventer, at denne Rente kan

nedsættes, »saasom dette er et af de fornemste Øyemærker, hvorføre denne Banque bliver indrettet og med saa herlige Privilegier forsynet«.

Overfor, at Forf. saaledes tager Senmerkantilisterne til Indtægt for sin Opfattelse, kan man gøre de samme Indvendinger, som Eli F. Hechscher har gjort overfor Keynes, særlig i Afhandlingen i *Økonomisk Tidsskrift* 1946. Senmerkantilismen var den voxende Statsmagts økonomiske Politik, den moderne Stat var m. a. O. først i Udvikling; forstaaeligt, at man under disse Omstændigheder lagde særlig Vægt paa Pengenes »Roulade«, at, som Becker udtrykker det, Pengene skulde »forsøve« Undersaatternes Indkomster, o. lign., idet den moderne koncentrerede Stat kun kommer til Existens paa Grundlag af Pengeøkonomien. Man har derfor ikke Lov heraf at slutte, som Keynes direkte gør, og som Forf. ogsaa synes tilbøjelig til, at Opsparingen har en Tilbøjelighed til at blive for stor i Forhold til Investeringen, og at det økonomiske Problem i Senmerkantilisternes Tid saavel som i vore Dage er Ønsket om Likviditet. Den i Bogen citerede Autor, Herrenschand, siger da ogsaa, at kun Pengeøkonomien giver Mulighed for Fremskridt; men Pengemængden maa staa i Forhold til den omsatte Varemængde, om Priserne skal være uændrede; Befolkningen maa derfor altid være i Besiddelse af ædle Metaller i Forhold til Fremskridtet i Næringsvejene.

Kapitel 2 staar som en Torso; de Idéer, Senmerkantilisterne havde, gengives, som nævnt, men Forf. gaar ikke videre og spørger, hvorfor disse Tanker efterhaanden gav Plads for andre Synspunkter. Som bekendt fulgte Klassicismen efter; naar man erindrer det ovenfor gengivne Motto, der staar over Kapitlet, maa man herudaf læse, at de klassiske Forfattere med deres Opfatelse af Penge og af fuld Beskæftigelse som en automatisk fremkommende Ligevægtstilstand betød et afgjort Tilbageskridt indenfor Teorien. Og det er Synd at behandle Klassikerne paa den Maade. —

Hovedtemaet for den foreliggende Bog er imidlertid Statens Finanspolitik og dens Indvirkning paa Indkomst og Beskæftigelse. Mærkeligt nok drages Kommunerne og deres Politik kun i ringe Grad frem; men hvor det en sjælden Gang sker, ses Forf. at anbefale en Koordinering af Statens og Kommunernes Politik, hvad de fleste vel kan slutte sig til; men Forf. gaar her og der videre og synes at forudsætte, at kommunalt Selvstyre mer eller mindre forsvinder, i hvert Fald maa der ske en stærk Koncentration af Magten i Staten, naar Finanspolitiken skal bruges til at realisere den fulde Arbejdsbeskæftigelse.

Hvad der har interesseret Anm. mest i den foreliggende Bog er Afsnittene Kreditpolitik contra Finanspolitik. Forf. sværger naturligvis til denne sidste, idet han mener, at den finanspolitiske Paavirkning af Indkomsten vil være af mere stabil og let beregnelig Karakter, medens Kreditpolitiken virker usikkert. Ved Finanspolitiken kan man forudsige Virkningen paa

Indkomstforløbet, hvortlængde denne vil vare, α : saalænge Skatten bestaar, — ja, efter Forf. endog forudsige, hvornaar Virkningerne vil indtræde, β : hvorlangt time-lag vil blive; i denne Henseende mener Forf., at en Forhøjelse af Indkomstskatten først vil kunne paavirke det økonomiske Liv her i Landet $1\frac{1}{2}$ Aar efter, at den er paalagt.

Forf.'s Syn paa Rentepolitiken kan vist bedst gengives saaledes: Den korte Rentes Virkninger er vanskelig at beregne; Forretningsfolk tillægger ikke dens Variationer nogen Betydning, og disse ser ogsaa paa den lange Rentes Variationer som værende af ganske underordnet Betydning; kun paa Boligbyggeriet menes den at øve Indflydelse. Forf. bygger sine Synspunkter op paa de velkendte Rundspørge til Forretningsfolk. Anm. kan ikke tillægge saadanne »Gallup«-Undersøgelser nogen Betydning; det Resultat, der naas, afhænger meget af, hvem man henvender sig til, og ganske særlig af hvorledes Spørgsmaalene formuleres. Man burde ikke have formuleret Spørgsmaalet til de amerikanske Forretningsfolk — for det er jo i U. S. A., man var først paa Færde med saadanne Rundspørge — derhen, hvorvidt Renteændringer øvede Indflydelse paa deres Dispositioner, men udvidet det til, hvad retter I jer da efter? Man vilde saa sikkert have faaet meget forskelligt og meget mærkeligt at høre.

Naar Forf. mener, at der vil gaa forholdsvis lang Tid, før en Renteændring vil virke, og at dens Virkning er usikker, gælder noget saadant jo ogsaa Finanspolitiken. For at begrænse os til det ovennævnte Exempel, hvorefter der vil gaa $1\frac{1}{2}$ Aar, før en Forhøjelse af Indkomstskatten vil gøre sig mærkbar, kan Anm. ikke være enig heri; meget muligt vil Virkningen ved en kraftig Forhøjelse komme før, idet Folk sparer sammen til Skatten, ligesom man kan forbruge tidligere Opsparing. Forf. selv er iøvrigt inde derpaa (.S 109), naar han hævder, at Kalkuler over, hvorledes Skatten vil virke, maa blive usikre.

Spørgsmaalet: Kreditpolitik contra Finanspolitik er efter Anm.'s Opfattelse ikke løst; der er dog ingen Tvivl om, at Forf. foretrækker Finanspolitik som Middel til at paavirke Aktiviteten i det økonomiske Liv. Men er det mon for at opretholde fuld Beskæftigelse? S. 256—57 hævder Forf., at Finanspolitiken i langt højere Grad end Kreditpolitiken kan virke diskriminerende, og at man ved Finanspolitiken kan omfordele den samlede Indkomst. Der indføres dermed et ganske nyt Moment i Diskussionen.

Forf. mener, at Finanspolitiken lader sig anvende lige saa let som Kreditpolitiken. S. 223 siges det saaledes, at man »helt enkelt« kan bekæmpe Inflationen, der hidrører fra for lav Rente, ved at forhøje Beskatningen; de faktiske Forhold viser, at det ikke er saa »helt enkelt« at forhøje Skatterne. I det hele taget synes Forf. at gaa ud fra et Samfund, der ledes af en Centralmyndighed, der let kan og hurtigt kan gennemføre sin Vilje. Anm. skal villigt indrømme, at man vanskeligt kan faa fat i Grundprincip-

pet i det Samfund, hvori vi nu lever, en Sammenblanding af Fri-Konkurrence, Monopoler og Statsindgreb som det er; men det Samfund, Forf. gaar ud fra: det statsligt ledede Samfund kan man vel ikke sige endnu er gennemført i sin Konsekvens, og derfor er ej heller Spørgsmaalet Finanspolitik contra Kreditpolitik løst.

I Bogens sidste Kapitel er det, som Forf. er blevet noget betænkelig ved de Følger, Finanspolitikken som Regulator af den økonomiske Aktivitet maa drage med sig. Saaledes citeres Joan Robinsons Udtalelse vedrørende Arbejdermonopolet, hvorledes man ved at opretholde den fulde Beskæftigelse styrker dette Monopol, hvorledes man derfor havner i Lønkontrol o. s. fr.

Nationaløkonomien har, hvor gerne dens Dyrkere end vil det, Vanskelighed ved at frigøres fra personlige Synspunkter; Ann.'s personlige Opfattelse af, hvorledes Samfundet bør ledes, falder da ej heller sammen med Forf.'s, men dette udelukker ikke, at man kan anerkende Værdien af det Arbejde, Forf. her har præsteret. Og saa kan man iøvrigt trøste sig med nogle Ord fra et af Jakob Badens Skrifter (Ræsonnements over Københavns Universitet. 1771), der siger: Saalænge Københavns Universitet skal beholde sit lærde Monopolium, bør det i det mindste, som andre Societeter, der have Monopolium, holdes til at forsynè sig med saa tilstrækkeligt et Antal af alle Slags lærde Varer, at enhver Liebhaber efter sin forskellige Smag, Tilbøjelighed, Tid, Alder, Egensindighed o. s. v. kan blive tilfredsstillt Det er ikke nok, at Akademiet er forsynet med gamle Lærere; det maa ogsaa have et Antal unge, ikke alene for at afløse de gamle, men ogsaa for at holde dem muntre og aarvaagne, for at hindre dem fra Lunkenhed og Stolthed, og at nødè dem til at bekymre sig om Videnskabernes Tilvækst, om Smagens Forandring i en og anden Videnskab fra Tid til anden.

Axel Nielsen.